

Αρ. φύλλου 58
Β' Τρίμηνο 2004

ΔΕΛΤΙΟ

της **ΚΙΝΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ**
για μια **Ανοικτή Κοινωνία**

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ του Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα:

Ελληνικοί Υδάτινοι Πόροι: Μια ρεαλιστική προσέγγιση

Γενικό Συμπέρασμα:

Το πρόβλημα επάρκειας και ποιότητας των υδατικών πόρων της χώρας είναι σε μεγάλο βαθμό θέμα αναποτελεσματικής διαχείρισης.

Είναι τόση η ποσότητα νερού που χάνεται από σπατάλη, διαρροές ή απώλειες ώστε ένα νοικοκύρεμα σε όλα τα μέτωπα θα μπορούσε να αποδώσει τα ζητούμενα αποτελέσματα, ταχύτερα, αποτελεσματικότερα και με μικρότερο τελικό κόστος από οποιαδήποτε άλλη μέθοδο ή επένδυση.

Οι νέες τεχνολογίες και μέθοδοι άρδευσης και οι δυνατότητες δραστηριοτήτων περιορισμών απωλειών ή διαρροών προϋποθέτουν μια σοβαρή και συστηματική εκστρατεία διαφώτισης και εκπαίδευσης των χρηστών νερού, άρα σημαντική και πολύχρονη κρατική στρατηγική πληροφόρησης του κοινού.

• Ελληνικοί Υδάτινοι Πόροι: Μια ρεαλιστική προσέγγιση

Βασικά συμπεράσματα του Συνεδρίου

• Ανάγκη μεταρρυθμίσεων στην Ανώτατη Παιδεία

του Αθ. Γκότσοβου

Ι. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ & ΑΠΕΙΛΕΣ

1. ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Οι κίνδυνοι που απειλούν τους Ελληνικούς υδατικούς πόρους είναι:

- εποχιακή και τοπική λειψυδρία,
- γεωργική ρύπανση,
- υφαλμύρωση,
- ερημοποίηση

ΛΕΙΨΥΔΡΙΑ

Η αγροτική ζήτηση απορροφά το 86% του νερού της χώρας μας, αναλογία ασυνήθιστη για Ευρωπαϊκή χώρα. Η τεράστια αυτή απορρόφηση των υδατικών πόρων, περιορίζει τα διαθέσιμα αποθέματα νερού και δρα ανασταλικά σε κάθε ορθή πρακτική για τη διαχείριση του νερού.

Ορισμένες ανατολικές περιοχές της χώρας, τα νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη είναι, λόγω κλιματολογικών αιτιών, περιοχές ιδιαίτερα προβληματικές από πλευράς φυσικού εμπλουτισμού.

Στη Στερεά Ελλάδα οι μεγάλοι χρήστες νερού (αγροτική, αστική, τουριστική) βρίσκονται κυρίως στις ανατολικές περιοχές της χώρας που μειονεκτούν από πλευράς φυσικού εμπλουτι-

σμού.

Ιδιαίτερα στη Θεσσαλία για την αγροτική χρήση και στην Αττική για την αστική, δημιουργούνται σχεδόν μόνιμες συνθήκες λειψυδρίας, δηλαδή διαρκείς απειλές έλλειψης νερού, μη κάλυψης της ζήτησης και υπεράντλησης από τα υπόγεια ύδατα.

ΝΙΤΡΟΡΥΠΑΝΣΗ -ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ

Τα κυριότερα προβλήματα ποιότητας του νερού παρουσιάζονται στα νερά αγροτικών περιοχών τόσο στα επιφανειακά όσο και στα υπόγεια. Εκεί εμφανίζονται σημαντικά αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών, λόγω κυρίως της εντατικής χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων.

Σε αγροτικές περιοχές εμφανίζεται επίσης ρύπανση, επιφανειακών κυρίως νερών, από κάθε τύπου φυτοφάρμακα.

Εντονότερο πρόβλημα εμφανίζεται στις περιοχές του Αργολικού πεδίου (Αργολίδα), στη πεδιάδα της Θεσσαλίας (Πηνεός ποταμός), στη Κοπαίδα και στη λεκάνη απορροής του ποταμού Πηνείου Ηλείας αλλά και σε άλλες περιοχές σε τοπική κυρίως κλίμακα.

ΥΦΑΛΜΥΡΩΣΗ

Περιοδική Ενημερωτική Έκδοση

Ιδιοκτήτης-Εκδότης:
ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ

Ευφρονίου 5-7, 116 34 Αθήνα
Τηλ.: 210 7220 063 - 210 7220 475

Fax: 210 7220 063

e-mail: kinpol@hellasnet.gr

Τα προβλήματα που απαντώνται είναι τα παρακάτω:

Ο πολλαπλασιασμός των γεωτρήσεων (κάτι 50% παρανόμως, κατ'επίμηση) έχει οδηγήσει σε υπερανάληξη των υπόγειων υδάτων. Αυτή με τη σειρά της, οδηγεί σε εισροή θαλασσινού νερού όταν η στάθμη των υπόγειων υδάτων πέφτει πολύ χαμηλά, δημιουργώντας έτσι πρόβλημα υφαλμύρωσης σε πολλές περιοχές της χώρας ακόμη και σε αρκετή απόσταση από τις ακτές.

Η διαχείριση παράκτιου υδροφορέα σημαίνει λήψη και εφαρμογή αποφάσεων σε σχέση με :

- τους ρυθμούς άντλησης και τεχνητής αναπλήρωσης
- χωρική κατανομή των γεωτρήσεων επανέγχυσης
- ποιότητα αντλούμενου νερού (με επιτρεπτό βαθμό αλατότητας), και υπόκειται στους περιορισμούς:
  - έκταση υφαλμύρωσης (εκφραζόμενη με μέγιστο μήκος),
  - ποιότητα αντλούμενου νερού (εκφραζόμενη με μέγιστη ανεκτή συγκέντρωση άλατος ανά χρήση)
  - ποιότητα νερού αναπλήρωσης.

Είναι εφικτός ο προσδιορισμός της έκτασης υφαλμύρωσης και της ποιότητας αντλούμενου νερού, για οποιοδήποτε προτεινόμενο σενάριο διαχείρισης, με την εφαρμογή υδρο-γεωλογικού μοντέλου υδροφορέα. Τα αποτελέσματα μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την απόκτηση βέλτιστου σχεδίου διαχείρισης.

ΕΡΗΜΟΠΟΙΗΣΗ

Ερημοποίηση, όπως έχει οριστεί στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής του Περιβάλλοντος (1992), είναι η υποβάθμιση της γης σε ξηρές, ημίξηρες και ύψυχρες περιοχές. Η υποβάθμιση αυτή προκύπτει από την δράση πολλών παραγόντων στους οποίους περιλαμβάνονται οι κλιματικές μεταβολές, οι ανθρωπίνες δραστηριότητες και η ανεπαρκής δασοπροστασία.

Περισσότερο από το ένα τρίτο του ελλαδικού χώρου βρίσκεται υπό υψηλό κίνδυνο ερημοποίησης ή έχει ήδη ερημοποιηθεί. Οι κυριότερες διεργασίες ερημοποίησης είναι η διάβρωση, η αλάτωση και η αλκαλίωση των εδαφών.

Η ερημοποίηση επιδρά αρνητικά στην οικονομία και την κοινωνία της κάθε περιοχής, αφού υποβαθμίζοντας τους φυσικούς πόρους, μειώνει την απόδοση, προκαλώντας μετακινήσεις πληθυσμού σε άλλες περιοχές.

2. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα προβλήματα που εντοπίζονται στη γεω-

γία και στα συστήματα μεταφοράς & διανομής νερού καθώς και στη βιομηχανία είναι τα παρακάτω:

ΓΕΩΡΓΙΑ

Στη γεωργία καταναλώνεται το 86% του νερού της χώρας μας, τις περισσότερες φορές με εξαιρετικά σπάταλες μεθόδους άρδευσης.

Άρα μεγάλη εξοικονόμηση νερού πρέπει και μπορεί να γίνει στη γεωργία, με εφαρμογή συστημάτων άρδευσης ενώ πιο μακροπρόθεσμα θα τεθεί και το θέμα προσαρμογής της γεωργικής πολιτικής σε άλλα είδη καλλιεργειών.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ & ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΝΕΡΟΥ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι αστικές περιοχές καταναλίσκουν περίπου το 11% του συνόλου.

Οι προσπάθειες οφείλουν να επικεντρωθούν σε τρεις βασικούς τομείς:

- στην εξασφάλιση της ποιότητας,
  - στη μείωση των διαρροών και ποικίλων απωλειών και
  - στην επαναχρησιμοποίηση των επεξεργασμένων λυμάτων για ορισμένες χρήσεις.
- δ. στη συντήρηση των δικτύων.

Τα συνήθη προβλήματα είναι τα εξής:

- Απώλειες δικτύων (από 20 % μέχρι 60%)
- Ανάγκη εκσυγχρονισμού των παρεχόμενων υπηρεσιών (χρειάζεται νερό σε επαρκή ποσότητα και τέτοιας ποιότητας που με τη συνήθη επεξεργασία να μπορεί να καταστεί πόσιμο. Χρειάζονται έργα βασικής υποδομής όπως μονάδες επεξεργασίας νερού και λυμάτων, δίκτυα και αντλιοστάσια ανεπεξέργαστου και πόσιμου νερού καθώς και αποχέτευσης).
- Αντιφάσεις των κοινωνικών αναγκών με το πολεοδομικό σχεδιασμό, ήτοι επεκτάσεις σχεδίων πόλεων και ρύθμιση εκκρεμοτήτων σχετικά με παράνομους οικισμούς.
- Αδυναμία είσπραξης των οικονομικών οφελών, μη απορρόφηση και κακή διαχείριση τοπικών, εθνικών και κοινοτικών κονδυλίων.
- Η μεγάλη απόσταση από την οποία τα μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα ήδη φέρνουν νερό δεν μπορεί να μεγαλώνει επ'άπειρο, διότι δημιουργούνται προβλήματα κόστους υποδομής, τροφοδοσίας και ποιότητας. Επιβάλλεται να αλλάξει η λογική προσπορισμού νερού από «εκτροπή» και υδρομάστευση ποταμών και λυμάτων στη λογική της συνεπούς χρήσης και διαχείρισης.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Η βιομηχανία καταναλώνει το 2% περίπου του συνόλου.

Τα συνήθη προβλήματα που απαντώνται κυρίως σε μικρού μεγέθους βιομηχανικές επιχειρήσεις είναι το μικρό ποσοστό ανακύκλωσης νερού και η ατελής επεξεργασία των υγρών αποβλήτων. Και οι δύο αυτοί τομείς επιδέχονται σημαντικές δυνατότητες βελτίωσης.

II. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΠΑΤΑΛΗΣ, ΑΠΩΛΕΙΩΝ, ΔΙΑΡΡΟΩΝ ΚΑΙ ΡΥΠΑΝΣΗΣ/ΜΟΛΥΝΣΗΣ ΣΕ :

ΓΕΩΡΓΙΑ

Δεν υπάρχει ενιαία μέθοδος άρδευσης για όλες τις περιπτώσεις (επιφανειακή άρδευση, τεχνητή βροχή, μικροάρδευση), αλλά η βέλτιστη κάθε φορά λύση προκύπτει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες & ιδιαιτερότητες που επικρατούν σε κάθε περιοχή και για κάθε καλλιεργούμενο είδος.

Υπάρχει ποικιλία δυνατοτήτων αλλά αισιόδοξα μηνύματα δίνουν και διάφορες σύγχρονες τεχνολογίες, όπως αυτή της ιδιαίτερα υψηλής συχνότητας παροχής νερού (ultra high frequency water application) και η «Χωρικά

διαφοροποιημένη διαχείριση (ΧΔΔ) νερού στη μεσογειακή γεωργία», ώστε να εξοικονομηθεί νερό με βάση το σχεδιασμό διαφορετικών διαχειριστικών ζωνών ανά αγροτεμάχιο.

Επίσης τα φυτά που καλλιεργούνται πρέπει να επιλέγονται και με το κριτήριο του ποιοτικά και ποσοτικά διαθέσιμου νερού. Έτσι π.χ. η καλλιέργεια φυτών για τη παραγωγή βιοκαυσίμων στην Ελλάδα μπορεί να ανοίξει σημαντικούς ορίζοντες στον Έλληνα αγρότη. Πρέπει ωστόσο να γίνει κατανοητό σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς ότι η πολυπλοκότητα των σχημάτων παραγωγής βιοκαυσίμων (πρώτη ύλη, επεξεργασία, δυνάμεις εσωτερικής αγοράς, εισαγωγές, κ.ά.) απαιτεί συνέργια και στοχευόμενες δράσεις ενημέρωσης έτσι ώστε να αξιοποιηθούν οι προαναφερόμενες τεχνοικονομικές δυνατότητες με τον καλύτερο τρόπο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων παρέχει ενισχύσεις που στοχεύουν στην αντιστάθμιση του πρόσθετου κόστους και της απώλειας εισοδήματος, που απορρέουν από την εγκατάλειψη των παραδοσιακών γεωργικών πρακτικών, όπου αυτές δεν συμφέρουν πια.

Εφαρμογή και υλοποίηση:

- βέλτιστης διαθέσιμης τεχνολογίας αρδεύσεων (πχ. μικροάρδευση)
- αναδιάρθρωση των καλλιεργειών σύμφωνα με τις σύγχρονες απαιτήσεις, με στόχο τη σταδιακή μείωση της ποσοστιαίας απώλειας νερού από τα υδατικά διαθέσιμα της χώρας για την αγροτική χρήση από το 86% που είναι σήμερα σε σημαντικά μικρότερο ποσοστό.
- εκπαίδευσης και τεχνικής υποστήριξης των παραγωγών σε θέματα άρδευσης.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ & ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΝΕΡΟΥ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων:

- Το βασικότερο όλων είναι ο εντοπισμός, με σύγχρονη τεχνολογία, των διαρροών δικτύου ύδρευσης που είναι της τάξης του 40-60% σε μερικές περιπτώσεις. Ο εντοπισμός των διαρροών είναι σχετικά ευχερές, αλλά χρειάζεται συστηματική εργασία.
- Προτείνεται η επέκταση του συστήματος τύπου ΕΥΔΑΠ σε αστικές και ημιαστικές περιοχές για κάλυψη των αναγκών τους.
- Διάθεση των επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων του βιολογικού καθαρισμού της πόλης στο αρδευτικό δίκτυο, όπως πχ. στη κοιλάδα του Αξιού όπου το έργο βρίσκεται στο στάδιο υλοποίησης. Παράλληλα, προγραμ-

ματίζεται, σε μικρή κλίμακα, η επαναφόρτιση του υπόγειου ορίζοντα με νερό μετά από βιολογική επεξεργασία λυμάτων.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Σκόπιο είναι να επεκταθεί η εξοικονόμηση νερού σε όλες τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις εφαρμόζοντας, ανακύκλωση νερού ψύξης (πχ με τη βοήθεια πύργων ψύξης ή ακόμη καλύτερα, αξιοποιώντας τη θερμότητα για άλλες εγκαταστάσεις ή για τηλεθέρμανση), τροποποίηση ή αλλαγή στις διεργασίες παραγωγής, ουσιαστική βελτίωση της επεξεργασίας υγρών αποβλήτων και επαναχρησιμοποίησή τους, εγκατάσταση συσκευών εξοικονόμησης νερού, χρήση μετρητών σε αντλήσεις από γεωτρήσεις και σε βιομηχανικές διεργασίες, ανάκτηση θερμότητας (εξάλειψη της ανάγκης για νερό ψύξης).

Αυτές οι σύγχρονες τεχνολογίες να διαδοθούν ταχύτερα, πιθανώς με θέσπιση κινήτρων εκ μέρους της Πολιτείας αλλά και εφαρμογή μιας πιο ρεαλιστικής τιμολογιακής πολιτικής του νερού (πχ. με αύξηση τιμών για όσες επιχειρήσεις δεν περιορίσουν τη κατανάλωση, αλλά και με μείωση τιμών σε όσες εφαρμόσουν βέλτιστες τεχνολογίες).

ΤΙΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΝΕΡΟΥ & ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Ένα σύγχρονο εργαλείο που εισάγει η Οδηγία 2000/60 είναι η «ανάκτηση του πλήρους κόστους των υπηρεσιών νερού» (άρθρο 9 & Παράρτημα ΙΙΙ).

Η διεθνής πρακτική έχει αποδείξει ότι η διάθεση κοινωνικών αγαθών, όπως του νερού σε τιμές μικρότερες του πλήρους κόστους οδηγεί αναπόφευκτα σε σπατάλη. Με τη λογική αυτή, πρέπει να καταργηθεί κάθε είδους δωρεάν παροχής νερού, έστω και αν αυτό προϋποθέτει την αντιστάθμισή του (πχ σε μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορείς) με κάποιο πάγιο ποσό χορηγίας.

Με το εργαλείο αυτό επιχειρείται η αποφυγή σπατάλης νερού σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Η ανάκτηση κόστους και η τιμολόγηση ως εργαλεία στη διαχείριση υδατικών πόρων, έχουν στόχους:

- τη παροχή κινήτρων στους χρήστες για αποδοτικότερη χρήση νερού και υιοθέτηση μέτρων εξοικονόμησής του.
- την εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των υπηρεσιών νερού με κάλυψη του κόστους λειτουργίας, συντήρησης και δανειακής εξυπηρέτησης καθώς και εξασφάλισης των κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση νέων

επενδύσεων.

Στη γεωργία, η ποσότητα νερού που καταναλώνεται δεν μετρείται, ενώ η χρέωση γίνεται με βάση την αρδευόμενη έκταση και ανεξάρτητα από το είδος της καλλιέργειας, την εποχή ή την μέθοδο άρδευσης.

Η συγκεκριμένη τιμολογιακή πολιτική δεν παρέχει κίνητρα για εξοικονόμηση νερού. Γενικά το όλο τιμολογιακό σύστημα είναι απηχοαίμενο και ενθαρρύνει ή διευκολύνει τη σπατάλη.

Ειδικότερα στον οικιακό και βιομηχανικό τομέα είναι αποδεδειγμένη η δυνατότητα, η σωστή τιμολόγηση να λειτουργήσει ως εργαλείο μείωσης της σπατάλης και της κατανάλωσης.

Ο βαθμός ανάκτησης κόστους στη βιομηχανία είναι χαμηλότερος από αυτό των νοικοκυριών αλλά σαφέστατα υψηλότερος από αυτόν της γεωργίας.

Γενικά, αύξηση τιμών νερού είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει σε μικρότερες απώλειες νερού.

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση που αξίζει να μελετηθεί σοβαρό είναι αυτή που παρουσιάζεται στο Κοινοτικό Πρόγραμμα ΜΕΙΦ (Method of Evaluation of Investment needs, Financing strategies and consequences on water pricing). Στο πρόγραμμα αυτό, και για να μην αυξηθούν οι τιμές σε μη λογικά επίπεδα, καταβάλλεται προσπάθεια να δοθεί τεκμηριωμένη απάντηση στο ερώτημα «Ποιο είναι το μέγιστο επίπεδο τιμής που είναι διατεθειμένοι οι καταναλωτές να πληρώσουν, για τη κατανάλωση νερού;»

Ασφαλώς η αύξηση των τιμών του νερού, ιδιαίτερα στη γεωργία, θα ήταν σκόπιμο και κοινωνικά δίκαιο, να αντισταθμισθεί φορολογικά έτσι ώστε ο αγρότης να έχει συμφέρον να περιορίσει τις απώλειες και τη κατανάλωση του νερού, χωρίς ταμειακή επιβάρυνση του. Αντίθετα, θα πρέπει το σύστημα να επιτρέπει και κάποιο οικονομικό όφελος για όσους προβούν σε σημαντική μείωση της κατανάλωσης τους.

Πρόταση:

Σκοπός της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ της 23ης Οκτωβρίου μεταξύ των άλλων είναι, η προώθηση της βιώσιμης χρήσης του νερού βάσει μακροπρόθεσμης προστασίας των διαθέσιμων υδατικών πόρων.

Το μεγάλο ζητούμενο επομένως είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή υδατικής πολιτικής, με στόχο την επίτευξη των ισοζυγίων προσφοράς και ζήτησης του νερού στις υδρολογικές λεκάνες και τα υδατικά διαμερίσματα της χώρας.

Στα πλαίσια αυτά είναι επομένως εφικτός στόχος μείωσης της κατανάλωσης & της εξοικονόμησης νερού κατά περίπου 40% και 30% αντίστοιχα.

Ανάγκη μεταρρυθμίσεων στην Ανώτατη Παιδεία

Στις 23 Μαρτίου 2005 η Κίνησή μας σε συνεργασία με την «Ένωση Πολιτών για την Παρέμβαση» οργάνωσε στη Στοά του Βιβλίου δημόσια συζήτηση με θέμα:

«Η Σημασία της Αξιολόγησης για την Ανώτατη Παιδεία».

Ομιλητές ήταν:

Ηλίας Κατσούλης, Καθ. Πανεπιστημίου, Γ. Γραμ.της Κίνησης Πολιτών

Αμεντέο Οντόνι, Καθηγητής MIT

Βασίλης Παπάζογλου, Καθηγητής ΕΜΠ

Σπύρος Αμούργης, Αντιπρόεδρος Ανοιχτού Πανεπιστημίου

Ευγένιος Αγγελόπουλος, Καθηγητής ΕΜΠ

Οι εισηγήσεις της εκδήλωσης αυτής, μαζί με τις εισηγήσεις στις δύο άλλες εκδηλώσεις για την Ανώτατη Παιδεία, που ήδη έχουν πραγματοποιηθεί, θα δημοσιευτούν σε ένα συλλογικό τόμο που θα κυκλοφορήσει μέχρι το τέλος του 2005.

Ακολουθως δημοσιεύουμε περιλήψεις των εισηγήσεων της 23ης Μαρτίου 2005.

Ηλίας Κατσούλης

Καθηγητής Πανεπιστημίου, Γ.Γ. της Κίνησης Πολιτών

«Το γεγονός ότι στο επίκεντρο της ημερήσιας διάταξης του ΕΣΥΠ τέθηκε το θέμα της αξιολόγησης πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών δείχνει ότι η Κυβέρνηση, αλλά και ο πολιτικός κόσμος της χώρας, θέλει να βοηθήσει ώστε να αναδειχθεί, χωρίς περιορισμούς, η πραγματική κατάσταση στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Στις προτάσεις που κατέθεσε το Υπ.Παιδείας στο ΕΣΥΠ για την αξιολόγηση των ΑΕΙ τονίζεται ότι οι αξιολογήσεις των πανεπιστημιακών Τμημάτων σκοπό θα έχουν να οδηγήσουν στα αναγκαία μέτρα βελτίωσης εκεί, βέβαια, που θα διαπιστώνονται υστερήσεις. Το Υπ.Παιδείας διαβεβαιώνει τα πανεπιστήμια ότι τα μέτρα που θα ληφθούν δεν θα αφορούν:

- τη διαπίστευση Ιδρυμάτων,
- την αξιολογική κατάταξη, και
- την επιβολή «ποινών»

Αυτές οι τρεις διαβεβαιώσεις είναι μια φανερή υποχώρηση του Υπ. Παιδείας απέναντι σε εκείνους τους καθηγητές οι οποίοι αδρανούν επικαλούμενοι την έλλειψη μέσων και του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου. Εάν αυτό δεν συμβεί, εάν δηλαδή μετά την πρώτη αξιολόγηση και τη διαπίστωση ποια πανεπιστήμια και που χωλαίνουν εξακολουθήσουμε να ανεχόμαστε ως πολιτεία τη ραθυμία των πανεπιστημιακών, η αξιολόγηση θα εξελιχθεί σε φάρσα. Το γεγονός ότι κάτι τέτοιο υπάρχει κίνδυνος να συμβεί μας το διδάσκει η εμπειρία. Από την άλ-

λη μεριά θα είναι άδικο πανεπιστήμια και πανεπιστημιακοί που παράγουν, εργάζονται και συμβάλλουν στην ανανέωση και τη μεταφορά γνώσης να τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης με εκείνα τα πανεπιστήμια και τους πανεπιστημιακούς που αδρανούν.

Εκείνο το οποίο, ενώπιον της υπάρχουσας κατάστασης, απαραίτητα πρέπει να γίνει είναι: Τουλάχιστον μετά τη δεύτερη αξιολόγηση τα πανεπιστήμια και οι πανεπιστημιακοί που διακρίνονται για την προσφορά τους να αμείβονται, με την έννοια να ενισχύονται οι προσπάθειές τους για καινοτομίες και παραγωγή γνώσης. Η πιστοποίηση, δηλαδή η διαπίστωση που αποδεικνύει ότι «οι κύριες ακαδημαϊκές λειτουργίες ανταποκρίνονται στους ερευνητικούς στόχους και στη δεδηλωμένη αποστολή του Ιδρύματος», είναι απαραίτητη και καμιά μομφή δεν μπορεί να της αποδοθεί. Η ταύτιση της πιστοποίησης με τα συμφέροντα της αγοράς και της αξιολόγησης με την «αγοραία αξιολόγηση» είναι, αν μη τι άλλο, αυθαίρετη. Στα πανεπιστήμια του εξωτερικού η πιστοποίηση είναι ένας σοβαρός δείκτης σύγκρισης (Benchmarking) και ως τέτοιος χρησιμοποιείται.

Όλα αυτά: αξιολόγηση, πιστοποίηση, κατάταξη αλλά και αμοιβές αποτελούν υποχρέωση και ευθύνη της πολιτείας απέναντι στη σπουδάζουσα νεολαία αλλά και σε εκείνα τα πανεπιστήμια και τους πανεπιστημιακούς που εργάζονται και παράγουν και γι' αυτό θέλουν να τους αναγνωρίζεται η προσφορά τους. Κάθε άλλη ρύθμιση, εάν δεν είναι εκ του πονηρού, περιορίζει το δικαίωμα των πολιτών για πληροφόρηση επί των πραγματικών δεδομένων και διευκολύνει τη διαίωσιση μιας κατάστασης που μόνο αρνητικά αποτελέσματα έχει.

Σπύρος Αμούργης, Καθηγητής Πανεπιστημίου ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ – ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

Αναφορά σε βασικές έννοιες που έχουν σχέση με την ύπαρξη και λειτουργία των ΑΕΙ καθώς και την αξιολόγηση.

- **Αυτονομία:** Το να κυβερνάται κάποιος με τους νόμους που έχει θέσει ο ίδιος χωρίς ξένη επέμβαση.
- **Αυτοτέλεια:** Η συνθήκη ανεξάρτητης και πλήρους οντότητας (αυτοτελής = άρτιος, πλήρως).
- **Αυτοδυναμία:** Ο εξ εαυτού έχων τη δύναμην, χωρίς να λαμβάνει αυτή από άλλους.
- **Αξιολόγηση:** Είναι συνεχές μέλημα της διαδικασίας και απόδοσης ενός έργου. Αποβλέπει στη βελτίωση και βασίζεται στην ανάλυση και εκτίμηση της μεθόδου και των αποτελεσμάτων σε σχέση με τους υιοθετηθέντες στόχους.
- **Πιστοποίηση:** Αφορά την κρίση, βάση των κριτηρίων ενός ιδρύματος ή των πτυχίων που απονέμει. Δηλαδή, αποτελεί την κρίση η οποία βασίζεται σε ευρύτερα αποδεκτά κριτήρια που αφορούν τη θετική ή αρνητική εκπλήρωσή των από τον φορέα ή την εκπλήρωση εκείνων των κριτηρίων που πρέπει να πληροί ένα πτυχίο. Η πιστοποίηση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στα πορίσματα της αξιολόγησης.

Οι Προϋποθέσεις για τον Συντονιστικό Φορέα Αξιολόγησης των ΑΕΙ είναι:

1. Να είναι σύμφωνος (**α**) με το καθεστώς πλήρους **αυτοδιοίκησης και αυτοτέλειας** που διέπει τα ΑΕΙ σύμφωνα με το άρθρο 16 του Συντάγματος και τους Ν. 1268/82, 1404/83 και Ν. 2916/01 και (**β**) με τις συμφωνημένες υποχρεώσεις της χώρας με την Ε.Ε.
2. Να είναι ανεξάρτητος πολιτικών παρεμβάσεων **και να περιορίζεται στην παροχή οργανωτικών, συντονιστικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης.**
3. **Να λειτουργεί με διαφάνεια και να απολαμβάνει την αξιοπιστία και εμπιστοσύνη των ΑΕΙ.**
4. **Να μην υποκαθιστά τους πραγματικούς φορείς της αξιολόγησης** που είναι τα ίδια τα ΑΕΙ, τα οποία κατά νόμο έχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα και ευθύνη να αξιολογούν το διδακτικό και ερευνητικό έργο των, με κριτήρια που καθορίζονται εκ των προτέρων κατά γενικό και αντικειμενικό τρόπο από τον νομοθέτη.
5. **Να μην υποκαθιστά την εποπτεία του Κράτους και τον έλεγχο νομιμότητας** που ασκεί το καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων επί των ΑΕΙ κατά το Σύνταγμα και τους ανωτέρω νόμους.

Αμεντέο Οντόνι

Καθ. Τεχνολογικού Ινστιτούτου Μασσαχουσέττης (Μ.Ι.Τ.)

Με βάση την πείρα ως αξιολογούμενος και ως αξιολογητής, θα ήθελα να κάνω μερικές πολύ συνοπτικές παρατηρήσεις.

Η πρώτη παρατήρηση αναφέρεται στο τι **δεν** είναι η αξιολόγηση. Η αξιολόγηση **δεν** είναι επανάκριση του διδακτικού και

ερευνητικού προσωπικού. Οι αξιολογητές εξετάζουν τη συνολική εικόνα μιας μονάδας, είτε αυτή είναι ένα τμήμα ή μια σχολή, είτε είναι ολόκληρο το Πανεπιστήμιο. Κατά τον ίδιο τρόπο, η αξιολόγηση δεν είναι διαπίστευση (accreditation) τμημάτων ή σχολών, ούτε είναι απαραίτητα στους στόχους της η αξιολογική κατάταξη (ranking) παρεμφερών σχολών.

Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι η διαδικασία αποτελείται από μία εκτεταμένη εσωτερική αξιολόγηση, που ακολουθείται από το στάδιο της εξωτερικής αξιολόγησης από μία εξωτερική επιτροπή. Το 80 ή 90% της εργασίας γίνεται στο πρώτο στάδιο, αυτό της εσωτερικής αξιολόγησης, που περιλαμβάνει τη συλλογή και επεξεργασία εκτενών στοιχείων, ποσοτικών και ποιοτικών, και καταλήγει σε μία έκθεση που κάνει εκτίμηση των στοιχείων αυτών και παραθέτει τα συμπεράσματα που εξάγονται από την εσωτερική αξιολόγηση. Αντίθετα, η αξιολόγηση από την εξωτερική επιτροπή είναι συνήθως μία ολιγόμηρη διαδικασία που βασίζεται κυρίως στα στοιχεία και συμπεράσματα της εσωτερικής αξιολόγησης – αν και μπορεί φυσικά να καταλήξει σε διαφορετικές διαπιστώσεις από εκείνες της εσωτερικής αξιολόγησης.

Ένα τρίτο σημείο, είναι η σύνθεση της εξωτερικής επιτροπής. Προσωπικά πιστεύω ότι σε πολλούς τομείς είναι απαραίτητη η συμμετοχή μη πανεπιστημιακών στην επιτροπή. Στο Μ.Ι.Τ., τουλάχιστον 50% των μελών επιτροπών αξιολόγησης στις σχολές μηχανικών **δεν** είναι πανεπιστημιακοί.

Η επόμενη παρατήρηση αφορά τα **κριτήρια** αξιολόγησης. Η επικρατούσα άποψη, νομίζω, συνοψίζεται στο ότι τα κριτήρια πρέπει να είναι συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών και να καλύπτουν το εκπαιδευτικό και το ερευνητικό έργο της αξιολογούμενης μονάδας.

Όμως, η **εκτίμηση** των ποσοτικών στοιχείων, καθώς και τα καθαρώς ποιοτικά κριτήρια που θα χρησιμοποιηθούν, διαφέρουν ανάλογα με την περίπτωση. Επί πλέον, σε όλες τις περιπτώσεις, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι στρατηγικοί στόχοι και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αξιολογούμενης μονάδας. Επομένως, είναι λάθος να προσπαθούμε να κατατάξουμε όλους στο ίδιο «αξιολογητικό μοντέλο».

Το τελευταίο σημείο αφορά τη σημασία της **συμμετοχής**, ως άτομα και ως ομάδες, στη διαδικασία αξιολόγησης. Και, για να υπάρχει συμμετοχή, προαπαιτείται αναγνώριση των ωφελημάτων.

Σε επίπεδο της κάθε μονάδας ή ιδρύματος,

- η αυτογνωσία, όπως προαναφέρθηκε,
- η εσωτερική συζήτηση και ο προβληματισμός,
- η αναζήτηση βραχυπρόθεσμων διορθωτικών κινήσεων για επίλυση άμεσων προβλημάτων,
- και η αναπροσαρμογή ή ακόμα και αναθεώρηση του στρατηγικού σχεδιασμού και των στρατηγικών στόχων της μονάδας. Σε εθνικό επίπεδο,
- καλύτερη πληροφόρηση της Κεντρικής Αρχής, σχετικά με τις υπάρχουσες ανάγκες και τον καταμερισμό οικονομικών πόρων και ανθρώπινου δυναμικού
- και - ιδιαίτερα σημαντικό - η διασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των ίδιων των ΑΕΙ και των ΤΕΙ στην όλη διαδικασία αξιολόγησης τους

Βασίλης Παπάζογλου
Καθηγητής Ε.Μ.Π.

1. Τέσσερα βασικά ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν πριν αποφασίσουμε πώς θα γίνει η αξιολόγηση:
  - **Γιατί αξιολόγηση;** Όχι, βέβαια, επειδή μας επιβάλλεται από αλλού (Ευρωπαϊκή Ένωση, αγορά, κτλ.). Μήπως λόγω της ευθύνης των Πανεπιστημίων έναντι της κοινωνίας (το αγγλοσαξονικό accountability) ή μήπως με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων από τα Πανεπιστήμια υπηρεσιών; Ή και τα δύο;
  - **Ποιος ο ρόλος της Κεντρικής Μονάδας Αξιολόγησης;** Καθορίζει το γενικό μόνο πλαίσιο και βοηθά τα Ιδρύματα να προβούν στην αξιολόγηση (δεν παρεμβαίνει π.χ. στον ορισμό κριτών ή στον λεπτομερή καθορισμό των κριτηρίων) ή έχει ενεργό συμμετοχή στην όλη διαδικασία;
  - **Ενιαίος τρόπος αξιολόγησης για Πανεπιστήμια και ΤΕΙ;** Μήπως θα έπρεπε η αξιολόγηση να στηρίζεται σε διαφορετικά κριτήρια, δεδομένου ότι οι ρόλοι είναι διακριτοί;
  - **Αξιολόγηση με βάση ποια κριτήρια;** Έναντι των στρατηγικών στόχων κάθε Ιδρύματος ή με χρήση ενιαίων «αντικειμενικών» κριτηρίων;
2. Με βάση τις απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά θα προκύψει και ο τρόπος αξιολόγησης.
3. Οποιαδήποτε ποσοτική μέθοδος αξιολόγησης έχει εν δυνάμει προβλήματα, επομένως η οποιαδήποτε πρόταση τρόπων αξιολόγησης θα πρέπει συνεχώς να τροποποιείται σύμφωνα με τα τελευταία αποτελέσματα ερευνητικών προσπαθειών στον τομέα της αξιολόγησης.

Τελικό Συμπέρασμα. Ναι στην αξιολόγηση των Πανεπιστημίων, ή καλύτερα στη Διαδικασία Διασφάλισης της Ποιότητάς τους. Όχι, όμως, σε ένα Κεντρικό, αρτηριοσκληρωτικό σύστημα που θα επιβάλει εκ των άνω ομοιόμορφα ποσοτικά κριτήρια σε όλες τις επιστήμες, χωρίς τη συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερόμενων και ειδικών, και χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της αξιολόγησης.

Κ. Δ. Κεραμεύς, Ομότιμος καθ. του Παν/μίου Αθηνών, Πρ. της Διεθνούς Ακαδημίας Συγκριτικού Δικαίου (Παρίσι)

**ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ:
Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ**

Από την πληθώρα των προβλημάτων, που απασχολούν ή ταλανίζουν την ανώτατη παιδεία μας, διάλεξα για την αποψινή εκδήλωση τρία, που παρουσιάζουν ως κοινό σημείο αναφοράς τη διεθνή διάσταση του πανεπιστημιακού έργου. Τα προβλήματα, λοιπόν, που συγκράτησα είναι, πρώτον, η εμπειρία μας από τα κοινοτικά προγράμματα Έρασμος και Σωκράτης δεύτερον, η αναγνώριση και ελεύθερη κυκλοφο-

ρία των πανεπιστημιακών τίτλων σπουδών και, τρίτον, το εύρος της ερευνητικής και διδακτικής δραστηριότητας των πανεπιστημιακών διδασκάλων.

Η ουσία των προγραμμάτων αυτών συνίσταται στην παρότρυνση των φοιτητών, οικονομική, εκπαιδευτική και ουσιαστική, να συνεχίζουν τις σπουδές τους, επί ένα ή κατά προτίμηση δύο εξάμηνα, σε ένα συνεργαζόμενο πανεπιστήμιο άλλης κοινοτικής χώρας. Η διδασκαλία και έρευνα στη χώρα υποδοχής είναι αυτή που παρέχεται κανονικά και στους εντόπιους φοιτητές, και στην εντόπια γλώσσα. Εκεί γίνονται και οι αντίστοιχες εξετάσεις, το αποτέλεσμα των οποίων διαβιβάζεται στο πανεπιστήμιο προελεύσεως και ενσωματώνεται στο curriculum του φοιτητή.

Στη χώρα μας η αξιοποίηση των κοινοτικών αυτών προγραμμάτων προσέκρουσε στην ανενημέρωτη, ιδεολογικά φορτισμένη, γλωσσικά επιβαρυνόμενη και, σε τελευταία ανάλυση, περίπου «αναρμόδια» αντίδραση υπουργείου, σχολών και πολλών καθηγητών και φοιτητών. Πιστεύθηκε, από πολλούς καλόπιστα, ότι τα προγράμματα αυτά συγκαλύπτουν την αιχμή του δόρατος, που είναι δήθεν η άλωση των ελληνικών πανεπιστημίων από τα ξένα.

Έτσι ο αγώνας για τη λειτουργική ενσωμάτωση των προγραμμάτων Έρασμος και Σωκράτης δόθηκε υπό όρους άνισους και δυσμενείς, ενώ κατ' αποτέλεσμα παραμελήθηκαν γνωστικές περιοχές όπου το αντικείμενο είναι απαλλαγμένο από εθνικές εξαρτήσεις (λχ. θετικές επιστήμες) ή το αντικείμενο το ίδιο περιλαμβάνει αναγκαιώς και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας (λχ. κλασικές ή θεολογικές σπουδές).

Η ελεύθερη κυκλοφορία των πανεπιστημιακών τίτλων αποτελεί το δεύτερο πρόβλημα που εξαγγέλθηκε στην αρχή αυτής της παρουσιάσεως. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι επιβάλλεται και σήμερα ήδη από το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, αλλά και από την ίδια την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς καθώς και από τη φύση της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ως οιοσδήποτε ομοσπονδιακής συσσωματώσεως. Αν θυμηθούμε μερικά από τα σημερινά ομοσπονδιακά κράτη (λχ. Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία, Ηνωμένες Πολιτείες, Καναδάς, Αυστραλία), είναι αδύνατο να σκεφθούμε καν τη δυνατότητα της υπάρξεως και λειτουργίας τους χωρίς τη συμπαρομαρτούσα ελεύθερη κυκλοφορία των πανεπιστημιακών τίτλων.

Η ποιοτική αναβάθμιση της πανεπιστημιακής μας παιδείας απαιτεί τη συνδρομή όλων μας, σε προέχουσα θέση όσων διδάσκουν σήμερα ή θα διδάσκουν αύριο στα ελληνικά ιδρύματα. Τώρα υποπτεύονται ή γνωρίζουν ότι οι επιδόσεις τους, ιδίως οι διδακτικές και εν μέρει και οι ερευνητικές, δεν θα κρίνονται πλέον με αποκλειστικώς ελληνικά μέτρα.

Οι έλληνες πανεπιστημιακοί δάσκαλοι σε διαρκώς μεγαλύτερο ποσοστό πρέπει να ξαναγίνουν αναγνωρίσιμα μεγέθη στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια κοινότητα της ανώτατης παιδείας. Για τα υπόλοιπα μπορεί τότε να φροντίσει ο νόμος των συγκοινωνούντων δοχείων μέσα σε ένα τέτοιο καθεστώς καλοπροαίρετης και γενικευμένης άμιλλας.

Όσον αφορά το τελευταίο ζήτημα του εύρους της ερευνητικής και διδακτικής δραστηριότητας των πανεπιστημιακών δασκάλων. Μέσα στους μαιάνδρους του νόμου – πλαισίου

του 1982 το γνωστικό αντικείμενο των εκάστοτε πληρούμενων θέσεων εξατομικεύεται και στενεύει ουσιαστικά. Πολλά από τα νεοεκλεγόμενα ή εξελισσόμενα μέλη ΔΕΠ περιχαράκωνται στο στενό πεδίο της επιλεγόμενης ειδικότητάς τους. Ίσως αποβλέπουν στην ανάδειξή τους σε ένα είδος αυθεντίας ως προς διαρκώς και περισσότερο περιορισμένο γνωστικό αντικείμενο. Έτσι όμως περιορίζεται η σημασία της διδασκαλίας και εξαλείφονται οι όροι του ανταγωνισμού. Είναι καιρός να ξανασκεφθούμε την επάνοδο της διδασκαλίας σε μεγάλα και αλληλοσύνδετα τμήματα της διδακτέας ύλης. Οι φοιτητές μας χρειάζονται και τη στοχαστική παρουσίαση ολοκληρωμένων συνθέσεων.

Ευγένιος Αγγελόπουλος Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Ο διάλογος, τα τελευταία 25 χρόνια, επανέρχεται με κάθε αλλαγή Κυβέρνησης, με κάθε νέο Υπουργό Παιδείας. Που σημαίνει ότι η Παιδεία μας κάπου είναι προβληματική. Που είναι λοιπόν προβληματική; Που εγώ θεωρώ ότι είναι το καιριο πρόβλημα της παιδείας;

Βάζουμε τα παιδιά σε ένα σύστημα, το οποίο τους προετοιμάζει σε όλη την διάρκεια της εφηβείας για να τρέξουν στο τέρμπι των Πανελληνίων Εξετάσεων.

Αυτό, εγώ το αποκαλώ παιδεία η οποία στηρίζεται στην παραγαλία.

Πολλά κακά υπάρχουν στο εκπαιδευτικό μας σύστημα (μόλις εντοπίσαμε ένα βασικό), και πολλοί αναρωτιούνται τι φταίει. Και ποιος φταίει. Μία προσέγγιση λέει ότι φταίνει οι καθηγητές. Και σίγουρα υπάρχουν καθηγητές που δεν κάνουν καλά τη δουλειά τους: Πολυθεσίτες και προγραμματάκηδες καθηγητές, οι οποίοι συμμετέχουν σε συμβούλια και αναθέτουν σε μεταπτυχιακούς φοιτητές να κάνουν το μάθημά τους – ή άλλοι, απλώς ζεμανφουτίστες. Ας αξιολογήσουμε λοιπόν τους καθηγητές, ώστε να κάνουν καλά τη δουλειά τους για το φόβο του αξιολογητή. Να μια πρώτη αιτιολογία της «αξιολόγησης», που άλλες φορές λέγεται ρητά κι άλλες όχι, απλώς αιωρείται.

Ας αξιολογήσουμε λοιπόν όλους. Θα αλλάξει τίποτα; Δεν νομίζω. Εξάλλου, μέχρι τώρα, στην Ελλάδα αντιμετωπίζουμε τα κακώς κείμενα με τη μέθοδο της σκανδαλογίας και των αποδιοπομπαίων τράγων.

Θα πρέπει να καταφύγουμε στη σχέση αίτιου και αιτιατού. Υπάρχει γενεσιουργός αιτία πίσω από τα φαινόμενα; Κατά τη γνώμη μου, πίσω από όλα αυτά τα φαινόμενα, υπάρχει μια άποψη, ένα ιδεολόγημα, ένας κοινός τόπος, μια προκατάληψη: **Ότι τα πάντα αποτιμώνται σε χρήμα.** Άποψη που πρώτα-πρώτα πάσχει μεθοδολογικά. Μπορούν τα πάντα να αποτιμηθούν;

Κατά τεκμήριο, όλοι ενδιαφέρονται για το καλό της παιδείας, και όλοι έχουμε καλές προθέσεις. Η επιβολή μιας «αξιολόγησης» έχει ως αποτέλεσμα οι **αξιολογούμενοι να φροντίζουν να ικανοποιούν τους αξιολογητές αντί τις απαιτήσεις του έργου τους.**

Πάντως, δεδομένου ότι μέχρι στιγμής το Υπουργείο επέμενε στην αξιολόγηση-ταξινόμηση (και αυτό επί σειρά ετών, ανεξαρτήτως κυβερνητικών αλλαγών) αποτέλεσε ευχάριστη έκπληξη η εισήγηση του κ. Καραμάνου στο ΕΣΥΠ, που λέει ότι στόχος της αξιολόγησης είναι να ληφθούν (όπου χρειάζονται) τα αναγκαία μέτρα βελτίωσης λειτουργίας των Α.Ε.Ι. όχι η διαπίστευση ιδρυμάτων, όχι η αξιολογική κατάταξη, όχι η επιβολή ποινών.

Ας θέσω εδώ ένα αφελές σημειολογικό ερώτημα: Γιατί, αλήθεια, χρησιμοποιούμε τη λέξη αξιολόγηση για το «evaluation», και όχι τη λέξη αποτίμηση, η οποία είναι και η πιο ορθή διατύπωση – αλλά και πιο ουδέτερη σαν λέξη; Ή γιατί όχι τη λέξη κρίση ή έλεγχος;

Τι γίνεται στην Ελλάδα; Έχουμε ένα κεντρικό σύστημα που ιδρύει Πανεπιστήμια από τα πάνω. Σπέρνουμε ένα Πανεπιστήμιο σε κάθε νομό, κι όποιο πιάσει. Και μερικές φορές ξεχνάμε και να τα ποτίσουμε. Υποτίθεται ότι η αξιολόγηση γίνεται για να εντοπίσουμε τις πληγές. Αλλά, τι γίνεται με τις ήδη εντοπισμένες πληγές;

Ένα τελευταίο που θα θίξω, είναι το επιχείρημα ότι την αξιολόγηση μας την επιβάλλει η Ευρώπη. Το οποίο, βέβαια, δεν ισχύει. Δεν είναι η Ευρώπη μητρόπολη κι εμείς αποικία της. Είμαστε εξίσου Ευρωπαίοι όπως και οι υπόλοιποι. Σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής κάθε κράτος διατηρεί πλήρη αυτοτέλεια. Απόδειξη αυτού, ότι τα μεγάλα κράτη υιοθετούν από τη διαδικασία της Μπολόνια αυτό που κρίνουν ότι συμφέρει την πολιτική τους, αλλά ορισμένους θεσμούς δεν τους αλλάζουν με τίποτα, διότι τους θεωρούν πετυχημένους. Πρόκειται βέβαια για κράτη που έχουν θεμελιωμένη εκπαιδευτική πολιτική και παράδοση από την εποχή της αποικιοκρατίας, που επιδιώκουν, μεταξύ άλλων να προσελκύσουν φοιτητές από τριτοκοσμικές χώρες, και αυτό εντάσσεται στο σχέδιασμό της εξωτερικής τους πολιτικής.

Λεωνίδας Ρεσβάνης, Καθ. Φυσικής Πανεπιστημίου Αθηνών
Δ/ντης Ινστιτούτου Αστροσωματιδιακής Φυσικής «ΝΕΣΤΩΡ»
του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών

Ας ορίσουμε όμως πρώτα, τι εννοούμε με τη λέξη Πανεπιστήμιο, έτσι μόνο θα μπορούσαμε να περιγράψουμε «τα προβλήματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης» που είναι και το θέμα της συνάντησής μας.

Το Πανεπιστήμιο πρέπει να είναι κέντρο ζύμωσης και παραγωγής ανεξάρτητης σκέψης, επομένως πρέπει να είναι και πόλος ανεξάρτητης κριτικής. Το παραπάνω είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο της Κοινωνίας αλλιώς θα οδηγηθούμε σε μαρασμό. Στην πράξη, η έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας σημαίνει ότι η ανεξαρτησία του σκέπτεσθαι, της διδασκαλίας και της έρευνας στο Πανεπιστήμιο είναι τόσο σημαντική για την υπόλοιπη κοινωνία, ώστε κάποιος που έχει διαφορετική άποψη, να μην φοβάται ότι εάν διατυπώσει τις απόψεις του θα τιμωρηθεί, διότι διαφωνεί με αυτούς που (στην τελική ανάλυση) πληρώνουν τον μισθό του. Η παγκόσμια ιστορία της ανωτάτης εκπαίδευσως δείχνει ότι

ο βασικός παράγων καλής ή κακής διοίκησης του Πανεπιστημίων δεν εξαρτάται από το ποιος ασκεί τον κατά νόμο έλεγχο στο Πανεπιστήμιο. Η καλή ή η κακή διοίκηση του Πανεπιστημίου εξαρτάται από το εάν, τότε και πώς ασκείται ο κατά νόμο έλεγχος στο Πανεπιστήμιο. Εξαρτάται δηλαδή από το πώς αντιλαμβάνονται τον ρόλο του Πανεπιστημίου αυτοί που το διοικούν. Εξαρτάται επίσης και από την άποψη που έχει η κοινωνία για τον ρόλο του Πανεπιστημίου.

Σε μια χώρα όπου υπάρχει επιστημονική παράδοση ο Πανεπιστημιακός Νόμος είναι δευτερεύον θέμα. Στη χώρα μας όμως όπου απεγνωσμένα προσπαθούμε να φτιάξουμε επιστημονική παράδοση ο καλός ή ο κακός νόμος παίζει **καθοριστικό ρόλο**.

Ο Νόμος Πλαίσιο εφαρμόστηκε δια πυρός και σιδήρου. Οι «οίκοι αντιστασίωται» εξοβελίστηκαν και ο 1268/82 είναι ο νόμος που καθορίζει τα πανεπιστημιακά δρώμενα για περίπου ένα τέταρτο του αιώνα τώρα.

Εκ των πραγμάτων, όσοι ενδιαφέρονται για θέσεις στα Κεντρικά Όργανα της Διοίκησης αναγκάζονται να γίνουν «συνδικαλιστές». Για να καταλάβετε το μέγεθος της ρήξης με το παρελθόν, αναλογισθείτε ότι ενώ ο Πανεπιστημιακός Νόμος έως το 1982 όριζε ότι οι Πρυτάνεις και οι Κοσμήτορες εκλέγονται από τους τακτικούς καθηγητές μόνον, με τον Νόμο Πλαίσιο οι ψήφοι των τακτικών καθηγητών (Πανεπιστήμιον Αθηνών) αντιστοιχούν σε μικρότερο ποσοστό του 5% του συνόλου των εκλεκτόρων. Επομένως για να εκλεγεί, κανείς πρύτανης έπρεπε να πείσει ένα πολυπληθές και ετερογενές εκλεκτορικό σώμα ότι θα ωφεληθεί εάν τον ψηφίσουν. Η ανάγκη αυτή έφερε εις την επιφάνεια ενδιαφέρουσες πρακτικές:

Οι υποψήφιοι Πρυτάνεις έπρεπε να πείσουν τους εκλεκτορες ότι είναι «προοδευτικοί» (ιδιαίτερα όσοι εξ αυτών είχαν συντηρητικό παρελθόν).

Για την εκλογή των Προέδρων Τμημάτων υπάρχει συνήθως μια άλλη, **πλέον δημοκρατική** μεθόδευση, η οποία διαφυλάσσει τον διακομματικό χαρακτήρα του λεγομένου δημοκρατικού πανεπιστημίου των ομάδων.

Ο υποψήφιος Πρόεδρος προσλαμβάνει επί αντιμισθία ως φοιτητές – βοηθούς στο «ερευνητικό» του πρόγραμμα τους αρχηγούς των φοιτητικών παρατάξεων του Τμήματος του. Έτσι εξασφαλίζει διακομματική αποδοχή και εκλέγεται με δημοκρατικές (κατά τα άλλα) διαδικασίες.

Ας δούμε πως εφαρμόζεται στην πράξη η ιδιαίτερα σημαντική για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου εκλογή των μελών του προσωπικού των διαφόρων διδακτικών βαθμίδων: Επίκουρος Καθηγητής ο οποίος δεν εκρίθηκε ικανός από το Τμήμα του να προαχθεί σε Αναπληρωτή Καθηγητή, διορίσθηκε (full) Καθηγητής με νόμο – φωτογραφία που πέρασε το Υπουργείο Παιδείας και ψήφισε η Βουλή τέσσερις μήνες μετά την αποτυχία του να προαχθεί σε Αναπληρωτή! Αφότου λοιπόν εδώ και 20 χρόνια εσίγησε η αντίσταση στον Ν. 1268/82 και οι προαγωγές έγιναν θέμα ρουτίνας, το Πανεπιστήμιο συνέχισε ακάθεκτο τη θεσμοθετημένη πια καθηγητοποίηση με εσωτερικές προαγωγές. Έτσι η επιστημονική στελέχωση σήμερα του Πανεπιστημίου είναι αποτέλεσμα **πνευ-**

ματικής αιμομιξίας. Αλήθεια το Υπουργείο Παιδείας (το οποίο πρόσφατα ενδιαφέρθηκε να αξιολογήσει τα Πανεπιστήμια), προβληματίστηκε ποτέ από το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό επιτυχίας των «εσωτερικών» υποψηφίων; που αγγίζει το 100%, **και το πολύ χαμηλό ποσοστό** επιτυχίας των «εξωτερικών» υποψηφίων;

Άλλο παράδειγμα της τραγικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται το Πανεπιστήμιο. Εν ενεργεία Υπουργός προάγεται δυο φορές από Επίκουρος σε Αναπληρωτή και σύντομα μετά σε Καθηγητή σε χρόνο ρεκόρ, σημειώνω ότι οι εκλεκτορες εξαρτώνται άμεσα από το Υπουργείο του υποψηφίου!

Εν ενεργεία Γενικός Γραμματέας Υπουργείου (πολύ σχετικού με την Παιδεία), καθηγητής σε ασημαντή Σχολή περιφερειακού Πανεπιστημίου φτιάχνει σε νέο Πανεπιστήμιο Τμήμα ακατανοήτου ειδικότητας, εις πόλη η οποία με την έναρξη της λειτουργίας του προαστιακού σιδηρόδρομου γίνεται προάστιο των Αθηνών. Ο Γενικός Γραμματέας μετακαλείται στο Τμήμα αυτό. **Δυστυχώς τα ακαδημαϊκά ήθη έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο ώστε δεν διεμαρτυρήθη ουδείς!**

Πώς θα μάθουν οι φοιτητές μας γράμματα όταν πολλοί δάσκαλοί τους δεν δουλεύουν σκληρά; Πώς θα μάθουν οι φοιτητές μας γράμματα όταν δεν έχουν βιβλιοθήκες; Πώς θα μάθουν οι φοιτητές μας γράμματα όταν πολλοί από τους **δασκάλους τους δεν ξέρουν γράμματα**; Πιστεύω ότι το πιο **δυσεπίλυτο** πρόβλημα στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο σήμερα **δεν είναι** η ανύπαρκτη υλικοτεχνική υποδομή, **δεν είναι** η παντελής έλλειψη βιβλιοθηκών, **δεν είναι** η κακοδιοίκηση ή η ανυπαρξία της διοίκησης. Είναι το χαμηλό επιστημονικό επίπεδο των διδασκόντων το οποίο σε πολλά τμήματα είναι απελπιστικά χαμηλό.

Ο λαός μας λέει: **Μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις τέτοια γράμματα θα μάθεις.**

Για τον ομιλούντα δύο είναι οι επιλογές που έχουμε:

Η πρώτη:

1. Να αρθεί η μονιμότητα όλων των μελών ΔΕΠ όλων των Πανεπιστημίων και να **επανακριθούμε όλοι μας**. Τη λύση αυτή δεν την βλέπω ρεαλιστική διότι θα φέρει αναβρασμό – απεργίες και πολιτικό κόστος στους κυβερνήτες μας.

Η δεύτερη:

2. Τη δημιουργία ενός **ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ** (ως π.χ. GRAND ECOLE) με το πολύ 100 καθηγητές ιδιαίτερα υψηλού επιστημονικού επιπέδου και με 500-600 το πολύ φοιτητές οι οποίοι θα είναι η αφρόκρεμα της ελληνικής νεολαίας. Θα εισάγονται δηλαδή (μόνον οι άριστοι, 100-150 κάθε χρόνο) και όλοι θα έχουν υποτροφία.

Το πρότυπο αυτό Πανεπιστήμιο θα κρατήσει ιδιαίτερα υψηλό επιστημονικό επίπεδο και θα φτιάξει επιστημονική παράδοση.

Η ύπαρξη του δεν μπορεί παρά να αποτελέσει φάρο προς μίμηση για τα άλλα Πανεπιστήμια αναγκάζοντας τα να ανεβάσουν το επίπεδο τους.

Τολμήσατε κα Υπουργέ δεν είναι τόσο δύσκολο! Ούτε τόσο δαπανηρό!